

Jürgen Osterhammel, *The Transformation of the World. A Global History of the Nineteenth Century* (Princeton: Princeton University Press, 2014) 1167 p. ISBN 978-0-691-14745-1.

Door collega's 'de Braudel van de negentiende eeuw' genoemd worden: je kunt het slechter treffen als historicus. Het overkwam Jürgen Osterhammel voor zijn bijna 1200 pagina's dikke *The Transformation of the World. A Global History of the Nineteenth Century*, de Engelse vertaling van zijn oorspronkelijke studie *Die Verwandlung der Welt* (2009). Leuk natuurlijk zo'n compliment, maar het zadelt de auteur wel op met een behoorlijk verwachtingspatroon bij de lezer. Gelukkig slaagt Osterhammel er volledig in daaraan te voldoen.

The Transformation of the World is geen eenvoudig boek: er wordt van de lezer behoorlijk wat inspanning gevraagd. Vooral het eerste deel van de studie is stevige en vooral erg theoretische kook. Osterhammel zet daarin de lijnen van zijn studie uit en vraagt zich bijvoorbeeld af wanneer de negentiende eeuw nu eigenlijk begint en eindigt. Wat dat laatste betreft, volgens de auteur in sommige opzichten pas na 1945: 'From the retrospect of 1950, the year 1910 – when, as Virginia Woolf once quipped, human character changed – appeared to be infinitely remote. In many respects, however, it was closer than the horrors of the most recent war' (p. 919).

Osterhammel biedt in zijn boek daadwerkelijk een globale blik. Als hij de grote revoluties van halverwege de negentiende eeuw beschrijft, analyseert hij dus niet alleen de gebeurtenissen in Europa, maar zeker ook in India en China, waar tijdens de Taiping-opstand naar schatting tussen de dertig en zestig miljoen mensen om het leven kwamen. Daarbij vielen de slachtoffers in Europa welhaast in het niet, al sneuvelden alleen al in Hongarije ongeveer 100.000 soldaten, 'to which should be added thousands of peasants killed in rural conflicts among the nationalities of the Danube region' (p. 545).

De auteur spreidt een enorme kennis van zijn onderwerp en belezenheid tentoon. Het notenapparaat en de bibliografie beslaan maar liefst 195 pagina's. Het gevaar bestaat dan dat de schrijver zich verliest in details, maar Osterhammel ontwijkt die valkuil vakkundig en verliest nooit de grote lijn uit het oog. Die rode draad is de veranderende relatie tussen mens en natuur, de toenemende verstedelijking, de rol van slavernij en diens afschaffing, en de rol van natiestaten. De wereld raakte, zeker in het laatste kwart van de negentiende eeuw, meer en meer verbonden door de telegraaf, het stoomschip en de spoorwegen. Vanaf circa 1870 begon de eerste golf van mondialisering, die pas eindigde met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

Tussen al deze ingrijpende veranderingen door heeft Osterhammel steeds een scherp oog voor het detail en de gevolgen voor het individu. Mooi is zijn beschrijving van het veranderende gevoel van tijd en de gevolgen van het invoeren van de

klok/het horloge. Laatstgenoemde was veel wijdverspreider dan de stoommachine, zeker in de eerste helft van de negentiende eeuw, en gaf een heel ander ritme aan het leven. In de woorden van Osterhammel: 'It ordered and disciplined societies in a way in which production technology alone could not have done [...]' It was emblematic of a time regime more uniform than that experienced in a close-to-nature peasant lifestyle' (p. 71 en 73).

Osterhammel wijst er ook op dat in de negentiende eeuw, hoewel hierin de eerste totale oorlog in de geschiedenis werd uitgevochten (de Amerikaanse Burgeroorlog van 1861-1865), geen van de tien bloedigste oorlogen uit de menselijke geschiedenis plaatsvond tussen 1815 en 1914. In verhouding tot de snel groeiende bevolking van Europa (de demografische transitie) 'there were seven times more war-related deaths in the eighteenth century than in the nineteenth' (p. 125). Dat betekent natuurlijk geenszins dat de negentiende eeuw een vreedzame periode was. Bovendien veranderde het internationale krachtenveld ingrijpend met de Duitse eenwording van 1870-1871. Nu was er opeens een staat op het Continent die te groot was voor Europa en te klein voor de wereld, een probleem dat feitelijk pas in 1945 werd 'opgelost'. Osterhammel laat er ook geen twijfel over bestaan hoe gruwelijk het slagveld in de negentiende eeuw werd, een gevolg van dienstplichtlegers en technologische vernieuwingen. Dat er na 1871 geen 'armies of cripples' waren zoals na 1914, werd slechts veroorzaakt door de slechte medische voorzieningen: 'It was not because few had been wounded but because their chances of survival were extremely poor' (p. 491). Ook dat was een situatie die lang in de twintigste eeuw zou blijven bestaan en pas tijdens de Tweede Wereldoorlog sterk verbeterde.

Osterhammel beperkt zich geenszins tot Europa, en ruimt evenveel ruimte in voor de Verenigde Staten, India, Afrika en zeker ook China. Hij gaat daarbij vanzelfsprekend ook uitvoerig in op de Industriële Revolutie, na de neolithische revolutie de tweede grote omwenteling in het menselijke bestaan, en de *Great Divergence* tussen het Westen en de rest van de wereld. Ook hier weet hij de grote lijn prachtig te verweven met het persoonlijke, en die delen van het boek lezen als een trein. Op de korte termijn was de Industriële Revolutie natuurlijk lang niet altijd een verbetering voor mensen – denk aan de in krotten wegwijkende arbeiders die aan het moordende tempo van de fabriek werden onderworpen – maar 'the key economic fact of modernity is not industrial growth per se but the general improvement in the conditions of human existence, along with increased polarization in terms of wealth and poverty among various regions of the planet' (p. 643).

De auteur heeft over het algemeen een goede pen, maar zijn stijl is soms wat opsommerig (letterlijk: *First, Second, etc.*), waardoor deze studie soms wat stroperig leest. Het wordt de lezer ook niet altijd even gemakkelijk gemaakt, het is soms pittige en al te breedvoerige kost. Dat zijn echter kleinigheden. Wie het boek na

lezing terzijde legt, stelt tevreden vast dat hij een prachtig, mondiaal panorama van de negentiende eeuw heeft voorgeschoteld gekregen.

Martijn Lak

Universiteit Leiden / De Haagse Hogeschool

Dennie Oude Nijhuis, *Labor Divided in the Post War European Welfare State. The Netherlands and the United Kingdom*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 251 p. ISBN 978-1-107-03549-2

'Welfare state development progressed depending on the willingness of labor associations to redistribute income and risk within the labor category'. Deze zin uit het slothoofdstuk (p. 209) vat de centrale these van dit boek samen : welvaartsstaten konden zich verder ontwikkelen op voorwaarde dat de werknemers bereid waren tot herverdeling binnen de eigen groep. De mate waarin dit gebeurt is functie van de structuur van de vakbeweging : industrievakbonden zijn meer geneigd tot herverdeling dan *craft unions*. Omdat Nederland vakbonden heeft van het eerste type en Groot-Brittannië van het tweede, biedt de Nederlandse welvaartsstaat een betere bescherming voor de werknemers met een lager loon dan de Britse.

Dit boek vergelijkt de ontwikkeling van de welvaartsstaat sinds de bevrijding tot de jaren 1980 in Nederland en Groot-Brittannië voor vier sub-sectoren van de sociale zekerheid : de oudedagsvoorzieningen, de werkloosheidsverzekering, de uitkering voor arbeidsongeschikten en gehandicapten ('WAO') en systemen die vervoegde uittreding (voor het bereiken van de pensioenleeftijd) uit de arbeidsmarkt vergemakkelijken. In deze stelsels speelt herverdeling een belangrijke rol en zijn dus het best geschikt om de stelling van de auteur te toetsen. De deeltakken worden in verschillende hoofdstukken comparatief geanalyseerd. Deze thematische hoofdstukken worden voorafgegaan door twee inleidende hoofdstukken over de rol van de arbeidersbeweging in de ontwikkeling van de welvaartsstaten en de structuren van de vakbeweging.

De argumentatie is goed te volgen : het boek is logisch, bijna piramidaal opgebouwd. In de hoofdstukken over de oudedagsvoorzieningen en de werkloosheidsverzekering worden de basiselementen aangebracht, die op een meer gesofisticeerde wijze worden toegepast op de domeinen van de vergoedingen aan gehandicapten en vervoegde uittredingsregelingen. Deze werkwijze laat toe de argumentatie steeds te verfijnen en verder toe te spitsen.

Niet alleen wat structuur en presentatie betreft is dit boek zonder meer geslaagd te noemen, dat geldt ook voor de empirische onderbouw en de integratie in de bestaande literatuur. De auteur kiest positie in het internationale debat over de